

Az egyesülés visszhangja a munkássajtóban

A munkássajtó éppen 1873 elején lépett nagyot előre az első rendszeresen megjelenő mozgalmi hetilap, a Munkás Heti Krónika és német nyelvű testvér-lapja indulásával. Európai látóköri vezető gárda hozta létre nagy tervekkel: *korszerű színvonalra emelni a zsenye magyar munkásmozgalmat, előkészíteni az önálló munkáspárt megalakítását.* A despotizmussal, nyomorral, jogfosztottsággal birkózva, arra is jutott az energiákból és a szűkös laptérből, hogy az „urak dolgáról”, az aktuális „fővárosi kérdéstről” is elhangozzék munkásvélemény. Az egyesítés folyamatának kellős közepén, 1873. május 4-én „Boldog Magyarország” című cikkében így írt a Munkás Heti Krónika: „...Nézzük csak Budapestet: egész városrészek újjáalakulnak, pompás új utak és utcák, felséges paloták egész sorai támadnak; fényes színházak és hangversenytermek, mindenféle tárlatok, könyvtárak; számos iskolaházak és más intézetek állíttatnak fel s gyarapítatnak a tudomány s művészet kincseivel... S vajon ki teremti, ki állítja elő mindezeket? Senki más, mint a munkás!... Ezek a munkások, kik ekkora működésre képesek, vajon élveznek-e valamit is abból, amit ők teremtenek?”

Olyan gondolatot pendít meg ezzel a lap, amely a gazdagodó főváros és a nyomorgó proletártömegek drámai ellentétének szembeállításával évtizedeken át uralkodó motívumává lett a Budapest létrejöttéről elmélkedő munkássajtónak.

Maga az egyesítés a munkásmozgalom számára az élet természetes követelménye. A századforduló után pedig, amikor a szakszervezeti mozgalom is gyorsan országosodik, a főváros fogalma, mint a magyarországi munkásmozgalom gerincéé, messze megelőzi a közigazgatási fejlődést. A gyorsan iparosodó külvárosok — Újpest, Rákospalota, Kispeszt, Erzsébetfalva — proletárszervezetei bár formailag különállók, a közvetlen irányítás és az akciók egyesítése tekintetében a főváros és környéke megjelöléssel már a fővárosiakhoz tartoznak. Állíthatjuk, hogy az első világháborút megelőző évtizedben a munkásmozgalomban már nagyjából a mai Budapest konturjai jelennek meg.

Eközben a munkásmozgalom jelentős társadalmi tényezővé vált Magyarországon. A főváros szervezett munkássága kijárta a sztrájkok,

tömegtüntetések iskoláját, s mögötte állt már az eljövendő forradalom főpróbája, a Vörörs Csütörtök is, amikor 1913-ban az ország és a főváros urai Budapest egyesítésének 40 évfordulóját ünnepelték.

Száz év alatt ez volt a legnagyobb szabású ünneplése a főváros születésnapjának. De ebbe már erőteljesen szólt bele a maga módján a munkássajtó is. November 12-én a Népszava így jellemzi a budapesti dolgozók helyzetét: „...tisztviselői, tanítói, munkásai nyomorúságban tengődnek, munkásainak nincs nyugdíjjogosultsága, a város gázgyárából kilökik az öreg munkásokat, a munkanélküliek tízezrei kaptak egyszer s mindenkorra ötvenezer koronát...”

A Népszava november 18-i száma folytatja a budapesti nyomor feltárását: „...akik véres-verejtékes munkájukkal a tömérdek értéket létrehozták, azok nem voltak ott, azok most is robotolnak, vagy — ami még rosszabb — munka nélkül, éhesen, rongyosan lézengenek. *A gyárak sápadt rabszolgái, a munkanélküliek csikorgó gyomru tizezrei, a gyilkos tömeglakások búsfásult páriái... nem voltak ott a jubileumi ünnepen...* Ez a város a meggazdagodás eszközeiben nem váltogatott polgárság városa, a lakásuszorások, kenyér- és húszorások, a gáz- és villamos üzemeken a város népének rovására meggazdagodott üzereke városa...”

Hasonló hangnemből ír a szakmai szakszervezeti sajtó is. A Famunkások Szaklapja 1913. november 22-i számát idézzük: „Ünnepel a főváros!... De gyere velünk a sötét külvárosokba, nézd meg, hogyan laknak 20—30-an egy piszkos, sötét lyukba... gyere, nézd meg a zsúfolt kórházakat, a kórházak nélkül fetrengő betegek ezreit... Keress, kutatass nagyító üveggel egy öklönyi népfürdőt és ne találj; és ne keress, de találj egy 12 millió koronába kerülő fürdőt, amelyet csak töképenzsek tudnak megfizetni...”

Mindez folytatója annak, amit már a Munkás Heti Krónika megkezdett: lázító erejű ábrázolása egy kapitalista nagyváros kiáltó társadalmi ellentmondásainak. Lényegesen tovább megy ennél *Bresztovszky Ernő*: „Pest-Budától — Budapestig” című cikke a Népszava 1913. november 23-i számában. Bresztovszky marxista dialektikával szemléli Budapest múltját, akkori jelenét és perspektíváját, amit a tömegek ereje határoz meg. Lendületes összképet rajzol a főváros fejlődéséről, majd folytatja:

„Aki ma körülsétálja a Várat és elnézi a Duna két partján nyújtózó város-óriást: sok bajt, sok bűnt, sok szennyet lát, de meglátja mindazt, ami a jövendő Magyarország magva. Az öreg Pest-Buda két kis város volt a sok közül — a fiatal Budapestet a kapitalista magyar állam fönttartó tényezőjévé, de a kapitalizmust legyűrő szociáldemokrácia bölcsőjévé is tette ez a negyven esztendő. Pest-Buda még visszafelé, a múlt felé élt a Petőfik és a Táncsicsok koráig, Budapestnek előre kell élnie, a jövő számára kellene élnie ma.”

Az ötvenedik évfordulót 1923-ban nyomott hangulatban élte át a főváros népe. Az ideiglenes stabilizálódás kezdetén álló magyar ellenforradalmi rendszer a veszített háború, a levert forradalmak, a véres terror sötét bűneivel a háta mögött nem merte ünnepségekkel provokálni a „bűnös város” tömegeit. A Népszava 1923. november 17-i számában a komor képet így jellemzi: „A régi cenzusos, virilis kormányzat is nagyon sok tekintetben idegen és meg nem értő volt a lakosság széles rétegeivel szemben, de ez a mai városháza mint ellenség áll szemben az egész várossal.”

Idéznünk kell a cikk befejező szakaszát: „*Budapest népe tudja, hogy mivel tartozik a maga városának, a maga alkotásának. Budapest népe fog még ünnepelni: majd, amikor eltávolítja az útból azt, ami ma akadály a ünneplésnek. Budapest népe... meg fogja találni önbizalmát, s vissza fogja adni ezt a várost a munkának, vissza fogja adni az életnek, a fejlődésnek, a haladásnak.*”

Lehet, hogy a századik évfordulóra gondolt ezzel az ismeretlen cikkíró.

KABOS ERNŐ

Pest Buda és Óbuda egyesítésének 100. évfordulóján emlékkiállítás nyílt a vármúzeumban

